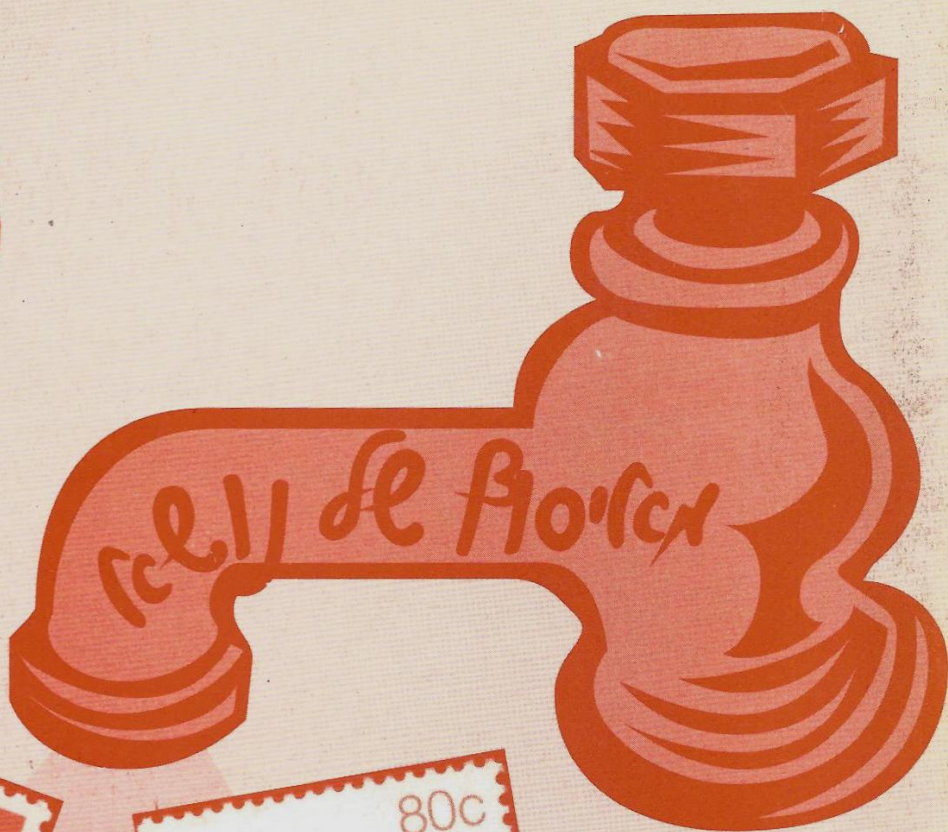

ספטמבר-אוקטובר 2006 ■ מסי' 78 שנה 15

מים
ואש

נושאון - ביטאון איל"ת - אגודה ישראלית לבולאות תימאטית

בעריכת יורם לוביאניקר ואריק שורץ

עורך גרפי: הדי אור

דוא"ל: noson.ed@gail.com

ת.ד. 62029, תל אביב - יפו 61620

Nos'on ISSN 0792-6448

תוכן העניינים:

	דבר העורך	עמ' 2
אריק שורץ	האבולוציה של אספן הבולים	עמ' 3
נמרוד דגני	מברזים לזרימה של נוזלים	עמ' 6
אליעזר שחר	אוסף הפינגווינים שלי	עמ' 12
צבי רפופורט	על בולים, כימיה ובולי כימיה	עמ' 16
רון ברגר	סיפורי מעטפות	עמ' 23
יורם כהן	הטור של דובוש	עמ' 26
	הכה את המומחה	עמ' 28
	פינת האינטרנט	עמ' 29
משה אהלי	מכתבים למערכת	עמ' 31
	פתרון החידה הבולאית	עמ' 32

ועד האגודה והפעילים:

יו"ר - ד"ר יהושע מגר (מעלה גיא אוני 228, ראש פינה 12000, 052-8802725)
סגן יו"ר - ד"ר איליה פרנקל (ת.ד. 7186, אשקלון 78170, 07-6762169)
מזכיר - זהר נוי (ת.ד. 62029, תל אביב 61620, 052-2641769)
גזבר - שלמה וורגן (רח' ברנשטיין 31/22, ראשון לציון 75503, 054-6855951)
חבר ועד - הנס ברוך (רח' וולפסון 29, ראשון לציון 75203, 052-4358004)
חבר ועד - מנחם לדור (ת.ד. 340, הר אדר 90836, 054-4825007)
ועדת ביקורת: חגי זהר, יוחנן מי-רז, דוד משה.
עורכי נושאון - יורם לוביאניקר (054-5402723), אריק שורץ (052-2442502)

שירותים לחברים: נושאון - שש פעמים בשנה, מכירות פומביות, שירותי ספריה תימאטית, מפגשים, סמינרים והרצאות, צוות מומחים, "שבל" (ביטאון ההתאחדות).

דמי חבר (2006): מבוגר - 80 ₪, נוער - 40 ₪.

תאריך אחרון למשלוח חומר לחוברת הבאה: 1.10.06

דבר העורך

החופש הגדול, שלא היה כל כך חופשי השנה, הסתיים, החגים בפתח, וגליון חדש של נושאון בידיכם. גליון זה מוקדש למעבר מ"איסוף של נושא" (topical בלעז) ל"איסוף נושאי" (thematical). ההבדל בין השניים הוא, שאיסוף של נושא מתרכז בכמות הפריטים, תוך דגש על השגת שלמות האוסף. לרוב, אוספים כאלה מכילים בולים בלבד. לעומתו איסוף נושאי מתרכז בשלמות הסיפור, באמצעות מגוון של חומר בולאי. האוספים המוצגים בתערוכות בולים הם תימאטיים, אך בשום אופן אין להסיק מכך שכל אספן נושאי שואף להציג את אוספו בתערוכה תחרותית. המאמר של **אריק שורץ** מסביר מנקודת מבט מעט תאורטית את השוני שבין שני סוגי איסוף אלו.

בהמשך החוברת תמצאו את סיפורם של שני אספנים שביצעו את המעבר מאיסוף של נושא לאיסוף נושאי. המאמר של **אליעזר שחר** מביא את נקודת מבטו של מציג "צעיר", ואילו המאמר של **נמרוד דגני** משלים את התמונה מנקודת מבטו של אספן שטרם הציג. בשני המאמרים תמצאו את תכניות האוסף, והמחברים ישמחו לשמוע את הערותיכם ביחס אליהן.

משיקולי עריכה, נדחה פרסום החלק השני של מאמרו של **טל ענבר** ("הונאה בבולי החלל של ברה"מ") לגליון הבא של נושאון. בהזדמנות זו אנו גם רוצים להתנצל על טעות מטופשת שעשינו בגליון הקודם: הסמליל של "פינת האינטרנט" של **משה אהלי** נשמט, ועמו גם שמו של משה. איתו, ועם הקוראים, הסליחה.

במוזיאון ארץ ישראל בתל אביב נפתחה תערוכה בשם "על בולים ושבלולים", המבוססת על אוספו של חברנו **משה רימר**. התערוכה כוללת בצד האוסף הבולאי גם את אוסף הקונכיות ה"אמיתיות" של משה, והיא מושכת קהל רב. אנו ממליצים בחום לכל החברים למצוא את הזמן ולהגיע לתערוכה.

החודשיים האחרונים היו עמוסים באירועים ביטחוניים קשים, החל מירי טילי הקאסם בדרום, עבור בחטיפות החיילים וכלה במלחמה בצפון. העיסוק בבולאות בתקופה זו נראה לעיתים מעט הזוי, אך למעשה הוא שימש לרבים מאיתנו מפלט מחדשות היום הקשות, ודרך נהדרת לשמור על השפיות. בזמן כתיבת שורות אלו הסתיימה הלחימה בצפון, והפסקת אש שברירת נכנסה לתוקפה. בשמנו ובשם כל החברים אנו שולחים תנחומים לאלו שאיבדו את יקיריהם, איחולי החלמה לפצועים, וחיזוקים לכל תושבי הצפון והדרום שעברו מקרוב את התקופה הקשה הזו.

תכלה שנה וקללותיה, תחל שנה וברכותיה. שנה טובה, כתיבה וחתימה טובה לכל חברי איל"ת ולכל עם ישראל.

יורם ואריק.

האבולוציה של אספן הבולים

אריק שורץ

"הסקרנות לדעת היא אחד ממאפייני האספנים למיניהם, לרבות אספני הבולים והאספנים הצעירים במיוחד. כל אספן ראוי לשמו מקדם בברכה כל מידע שיש בו להרחיב את ידיעותיו ולהעמיק את הבנתו בכל הנוגע לתחביבו. על היקף המידע הזה אפשר לעמוד בעת ביקור בתערוכות בולים." מילים אלו כתב ידידנו **לביא בלאו** בהקדמה לאטלס בולי העולם שיצא בהוצאת כרטא ב-1990.

לפני שנכנס לדיון מעמיק בשאלת ההבדל שבין איסוף בולים לפי נושא - Topical collecting - ואיסוף בולים נושאי Thematical collecting, כדאי שנבדוק שאלה בסיסית אחרת: מדוע אנחנו אוספים, איסוף בכלל ואיסוף בולים בפרט?

האספנות בצורתה הפשוטה ניתנת להגדרה כחיפוש פריטים בעלי מכה משותף, העברתם לבעלותו של האספן במגוון דרכים שונות, סידורם על ידו ואחסונם. ראשית האספנות בימי קדם כאשר בני האדם נהגו לאסוף קונכיות או עצמות בעלי חיים בעלות צורות מיוחדות, והמשכה באוספי כלי נשק, תכשיטים ואוצרות אמנות על ידי אצילים בימי הביניים. כיום נהוג לומר על אספנות ילדים (אוספים חסרי ערך כלכלי לחלוטין, כגון פקקי בקבוקים, מחקים כפתורים וכיוב'), שהכוח המניע אותה הוא הרצון של הילד להיות בעלים של רכוש כלשהוא, כאמצעי לבניית בטחון עצמי וכדרך לזכות במעמד חברתי משופר בקרב חבריו. הרכושנות היא תכונה אנושית טבעית ולא בהכרח שלילית. תכונות אלו אינן ייחודיות לילדים. גם אצל מבוגרים קיים הצורך להיות בעלים של רכוש כזה או אחר, והוא בא לידי ביטוי גם באספנות.

המלך ג'ורג' החמישי –
גדול אספני הבולים בזמנו

בניגוד למשוררים, שרבים מהם "כותבים למגירה", מעטים האספנים האוספים בהיחבא. מרבית האספנים נהנים להציג את האוסף שלהם לראווה, כחלק מהשגת המטרה של בניית המעמד החברתי. אוסף מאוחסן שאינו מוצג לעולם אינו יכול לשרת את בעליו בהקשר החברתי, ולמעשה מאבד חלק משמעותי מחשיבותו בעיני האספן עצמו. לא נתייחס במאמר זה לאספנות מדעית (ארכאולוגיה, בוטניקה וזואולוגיה הן רק כמה דוגמאות), שכן לסוג זה של אספנות יש מניעים אחרים לגמרי.

תמיכה בטענה לפיה האספנות משמשת לחיזוק הביטחון העצמי ולאישוש מקומו של האספן בסולם החברתי ניתן למצוא בשורה ארוכה של אספני בולים מפורסמים, שהגיעו לעמדות בכירות: המלך **ג'ורג' החמישי** נחשב לגדול אספני הבולים בזמנו. **פראנקלין רוזוולט** היה בעליו של אוסף בולים משמעותי. אנשי עסקים רבים מתהדרים באוספי בולים, עטים נובעים, תכשיטים וכיוב'.

נחזור לאספנות הבולים. כשאנו מדברים על אספנות לפי נושא, כמו גם על אספנות קלאסית (איסוף בולים על פי המדינות המנפיקות אותם), הרי שלמעשה אנו עוסקים בניסיון של האספן להעביר לבעלותו את כל הבולים השייכים לרשימה ידועה מראש: כל בולי אנגליה, או כל הבולים שעליהם ציור של רכבת. בשני המקרים - אספנות קלאסית ואספנות נושא - ניתן להרכיב את הרשימה מתוך הקטלוגים הידועים עוד בטרם יצא האספן למשימת האיסוף, וניתן לעצור את האיסוף ברגע שהבול האחרון ברשימה נמצא בבעלותו של האספן. מדובר בתהליך ארוך ולא קל, אך כזה שאינו מערב תהליכי חשיבה סבוכים, הפעלת הדמיון או יצירתיות רבה.

The STORY of STANLEY GIBBONS

The founding of Stanley Gibbons, the oldest existing firm of stamp dealers and philatelic publishers in the world, was contemporary with the very beginnings of postage stamps and the collecting hobby. As more and more stamps were issued by more and more world-wide issuing authorities, so there were more collectors, and philately became a serious, respected and worthwhile pastime. Trading in stamps, albums, catalogues and other philatelic accessories gradually developed to become an important and dignified world-wide business occupation with, in the latter half of the 19th century, one name always in the forefront – that of Edward Stanley Gibbons.

significance for philately, for it was then that Rowland Hill, the famous postal reformer, gave birth to his revolutionary scheme of Uniform Penny Postage and to the world's first postage stamps, the Penny Black and Twopence Blue. In his teens Stanley was an avid collector of the exciting first issues of stamps which had begun to appear. After his schooldays, he joined the Naval Bank in Plymouth as a junior clerk, which he left in 1856 to become apprentice to his father in the pharmacy. With his father's tolerant approval, Stanley began buying and selling stamps across the shop counter, until his enthusiasm and knowledge of stamps so impressed William Gibbons that he permitted his son to use a desk in a corner of the shop for stamp trading, and a small side window for display – the beginnings of the world's largest and best known stamp trading organisation.

THE BIRTH OF STAMPS AND STANLEY GIBBONS

Edward Stanley Gibbons was born in Plymouth, Devon, the son of a pharmacist, William Gibbons, who had a small corner shop in Treville Street. The year 1840 was of great

סטנלי גיבונס על דפית מתוך קונטרס יוקרה בריטי

מטבעה, אספנות זו היא שלב ראשון שבו נוקט האספן הממוצע עוד בטרם יש לו הידע המספיק על מנת לעבור לשלב מתקדם יותר. כדוגמא, על מנת לאסוף את בולי ישראל יכול כל ילד לקנות לעצמו קטלוג מתאים, ולהתחיל לחפש אחרי כל הבולים המופיעים בו. כל בול שהוא מוצא יסומן בקטלוג, ואין כל מניעה (למעט כמובן המגבלה התקציבית) שלאחר זמן מה יהיו בידיו כל הבולים שהנפיקה מדינת ישראל. המאמץ האינטלקטואלי העיקרי אינו מופנה להחלטה אילו פריטים יוכנסו לאוסף אלא לדרכי השגתם: איפה לקנות ובאיזה סכום. רגע רכישת הפריט האחרון ברשימה הופך למעשה לרגע השלמת האוסף והפסקת האיסוף.

מבחינה מסוימת ניתן לומר שבעיני האספן עצמו, מרגע שבניית האוסף עומדת על סף השלמה והאתגר הכרוך בו קטן באופן משמעותי, היתרון החברתי שבהחזקת האוסף

הולך ופוחת. אם האספן עצמו אינו מעריך מאוד את הקושי בהשגת הפריטים, מדוע יעריכו אותו אחרים? כיצד יוכל אוסף שאין בו ייחוד לתרום להעלאת מעמדו של האספן במדרג חברתי כל שהוא? חישבו על הגאווה הרבה שנלוותה בשנות השישים להחזקת אוסף בולי ישראל, כאשר היה צורך במאמץ מיוחד להשיגו, למול הסתמיות המיוחסת לאוסף כזה כיום, כשניתן לרכוש בבת אחת אוסף כמעט מלא (ללא השנים הראשונות), במחיר שווה לכל נפש וללא כל קושי.

אספן שכזה אם נחן בסקרנות, תאוה לידע, יצירתיות ודמיון יחפש לעצמו המשך טבעי לאוסף שהושלם, או שעומד להיות מושלם בעתיד הקרוב. מה יכול להיות יותר טבעי בהתפתחות של האוסף מאשר להוסיף מרכיב נוסף למטלה הפשוטה לכאורה של השלמת רכישתם של פריטים מהרשימה? מרכיב נוסף זה נולד כאשר האספן לוקח על עצמו לחרוג מהרשימה המובנית אשר מצא בקטלוג, ומתחיל להחליט בעצמו אילו פריטים מתאימים לאוסף שלו. לשם כך עליו לכתוב בעצמו את סיפור האוסף, וכך הופך האוסף מאוסף לפי נושא לאוסף נושאי. עכשיו יוכל האספן להכניס בול עם ציור של **רוברט לואי סטיבנסון** לאוסף הרכבות, חותמת עם תמונה של **ז'ול וורן** לאוסף החלל ודבר בולים ישן עם ציור של אינדיאנים לאוסף העוסק בסוסים. האספן נדרש כעת גם לספק את הקישור בין הפריט ונושא האוסף בהסבר מילולי (ידע נושאי בנוסף על ידע בולאי), אפילו אם הקשר אינו נראה לעין ואינו טריוויאלי כלל. מרכיבים אלו, כידוע, אינם מהווים חלק מהאיסוף לפי נושא.

מאיסוף רגוע ושקט על פי רשימה הופך אוסף הבולים לבעל חיים משל עצמו. לפתע אין מנוחה לאספן – הוא נדרש להחיות את הסיפור ולהתאימו לפריטים המצויים בידיו, לבנות לעצמו רשימת פריטים שעדיין עליו למצוא ולרכוש, וכל העניין הופך להיות דינמי ביותר. דמיונו ויצירתיותו של האספן הופכים להיות המגבלות הכמעט יחידות של האוסף, והוא אינו כבול עוד לרשימה זו או אחרת.

מובן שלא כל אחד מעוניין לעבור מאיסוף לפי נושא לאיסוף נושאי. לעיתים השלמת הרשימה אינה קלה כלל ועיקר, ומספקת די והותר עניין לאספן למשך שנים רבות. יחד עם זאת, על פי ניסיוני, נראה כי אספנים רבים המוצאים עצמם בנקודת התפתחות שכזו עם אוסף של נושא שהשלמתו נראית באופן עוברים לשלב הבא בהתפתחות האינטלקטואלית של האיסוף, לבולאות נושאית.

יש הטוענים, כי המעבר מבולאות נושא לבולאות נושאית הוא אך ורק תוצאה של רצונו של האספן להציג בתערוכת בולים. דעתי האישית היא, כי המעבר הוא נגזרת ישירה מאופיו של האספן: אספן בעל אופי יצירתי ועצמאי יטה לכיוון האספנות הנושאית יותר מאשר אספן בעל אופי רגוע יותר.

מברזים ל"זרימה של נוזלים" נמרוד דגני

במשך כ-30 שנים אני עוסק בתחום של ייצור ושיווק ברזים לתעשייה. כאשר נתקלתי יום אחד בבול האיסלנדי המראה מגוף שער (gate valve) הייתה לי הארה – להתחיל אוסף של "ברזים על בולים". במשך שנים, באופן לא שיטתי, נוסף בול אל בול, והתקבל אוסף של מספר עשרות בולים. לא נעזרתי בקטלוגים או במאגרי מידע, לא הייתי חבר באגודה בולאית, ואף לא בהתאחדות בולאי ישראל. מספר בולים מהאוסף שלי המציגים ברזים "פשוטים" נראים בשער הגליון.

מגוף שער

כל ההתחלות קשות, וההתחלה של האוסף שלי הייתה קשה שבעתיים. בניגוד לאספנים של נושאים כמו ספורט או יודאיקה, אין קטלוג לנושא שלי, ולמיטב ידיעתי אין בכל רחבי העולם ולו אספן נוסף אחד של ברזים על בולים. בנוסף, אין בולים שנושאים המוצהר הוא "ברז". בכל הפריטים הבולאיים שמצאתי, הברז המופיע על הבול משמש להעברת מסר חברתי או פוליטי, לציון טכנולוגיה או מערכת

חדשה שהמדינה חפצה להביא לידיעת אזרחיה. מאחר והברז הוא לא נושא ההנפקה אלא דרך סמלית בלבד להעביר מסרים, קשה עד מאוד למצוא פריטים. כלי החיפוש שלי ב-e-Bay, למשל, כולל מעל 60 מילים ובהן "השקיה", "הידראוליקה", "כבוי אש", "חקלאות" ועוד. תהליך החיפוש הוא ארוך, דורש הבנה מקצועית בתהליכים התעשייתיים וידיעה באילו תהליכים ניתן למצוא את מבוקשי, גם אם הוא איור זעיר של מערכת תעשייתית.

גם בחנויות הבולים לא קל למצוא פריטים לאוסף שלי, מאותן סיבות. אחת החוויות הטראומטיות שלי הייתה ביקור בחנות הבולים המפורסמת של "סטנלי גיבונס". כשסיפרתי מה נושא האיסוף שלי זכיתי למבול של צחוק וגיחוכים, ויצאתי משם בבושת פנים. החוויה הזו השפיע עלי, ולמשך מספר שנים זנחתי את האיסוף.

"התחיה" באה ממקור בלתי צפוי: נתקלתי בפורום האספנות של תפוז באינטרנט. זכיתי לשפע של עידוד ועניין מהמנהל והחברים. מכאן החל כדור השלג להתגלגל - גיליתי שיש לגיטימיות רבה לאיסוף הנושאי בכלל, ולאוסף ברזים בפרט. במשך תקופה, תוך הקדשה של שעות באופן כמעט יומיומי, נוספו פריטים מרחבי הגלובוס, - נחשפתי לאתרי אינטרנט תימאטיים, לאתרי מכירות, לחברים לאיסוף נושאי, ולאותם מאגרי מידע שהיו חסרים לי.

עד מהרה גמלה בלבי ההחלטה – להציג את הגושפנקא הסופית לכך קיבלתי **מד"ר יהושע מגר**, שטרח להיפגש עמי, להעיר הערות ולתת לי את ברכת הדרך. לימוד חוקי התצוגה העמיד בפני אתגר גדול. ראשית, התברר לי שפריטים מסוימים אינם ראויים לתצוגה. ברשותי מספר מעטפות המקושטות בברזים לתפארת, ועתה התברר לי כי מקומן הוא במגירה בלבד. שנית, למדתי כי תצוגה בולאית מחייבת "סיפור" ו"פיתוח".

אין די בהצגת ברזים על בולים. אמנם עבורי, התחום הוא עולם שלם, אך המבקר בתערוכה עלול שלא למצוא בו עניין מעבר לקוריוז ולמקוריות שבתחום האיסוף.

ההכרה בכך הביאה "למפץ הגדול" ולשינוי נושא האיסוף: חיפשתי נושא הקשור ישירות לברזים, כך שהידע המקצועי שלי בתחום הזרימה יבוא לידי ביטוי, ואשר יאפשר לי להציג סיפור שיהיה מעניין כמעט לכל נפש. לאחר מחשבה ממושכת והתייעצות עם חברים החלטתי לבחור בכותרת "Flow of Fluids" - סיפור השתלטותו של האדם על זרימת הנוזלים לתועלתו, מימי קדם ועד לימינו אנו.

סיפון על גבי פובליבל

כל עוד השליטה בנוזל העיקרי הנחוץ למין האנושי – המים – לא הייתה ברשותו, היה האדם נטול יכולת התפתחות והתקדמות. הוא היה מוגבל בבחירת אזור מגוריו, מוגבל ביכולתו לנוע ממקום אחד לשני, בפיתוח גידולים בחקלאות וביכולת התעווש. לימים, כאשר פותח הידע בתחום זרימת נוזלים הן בתיאוריה והן בטכנולוגיה, הוא יושם לא רק ביחס למים אלא גם לגבי נוזלים אחרים, בכל תחומי החיים.

הצינור והברז הביאו את מי הנהר ומי התהום לביתנו, והם מאפשרים לנו להתרחץ קרוב למיטתנו. הדלק המחמם את בתינו לא היה מגיע לולא היכולת לשאוב, לאחסן, לשנע למכלים ועוד. ניצול הזרימה בתחנות כוח מביא לנו את החשמל. היכולות לשנע נוזלים במפעלי תעשייה, מפעלי כימיקלים, טקסטיל, מזון ומשקאות מתקבלות כיום בשוויון נפש. כל מוצר בתחום חיינו קיים ומיוצר בהתבסס על העובדה הפשוטה שלמדנו להוביל זורמים ולהשתלט על משטרים.

אקוודוקט בסוריה – נסיון צבע

האוסף שלי מספר, איפוא, על הדרכים בהן השתלט האדם על נוזלים למיניהם לתועלתו. תכנית האוסף נכתבה תוך שימוש בטכניקות של חשיבה יצירתית. הועלו כל הנושאים והמילים הקשורים לתחום המדובר, והם חולקו לפרקים ותתי פרקים. אנשי פורום תפוז השתתפו בתהליך, וריבוי המשתתפים בסיעור המוחות הזה הבטיח כיסוי מלא למדי של כל האספקטים הקשורים לנושא. האיסוף נעשה מובנה יותר, הפסיק להיות כמותי והפך לאיכותי. להלן השלד העכשווי של תכנית האוסף. שלד זה הוא דינאמי, ואמור לעבור עוד שינויים רבים לפני התצוגה. לפיכך אשמח לקבל הערות והארות מהקוראים.

תכנית האוסף: זרימה של נוזלים

1. שאיבה

בארות מים, בארות נפט וגז
משאבות (ידניות וחשמליות)

2. אגירה

מיכלים
סכרים
חיסכון (במים ובדלק)

3. ויסות

ברזים (ברז כדורי, ברז שער, ברז ביתי, ברז פרפר וכו')
תוספי ברזים (מסננים, מקטיני לחץ, הפעלות פניאומטיות וחשמליות)
פיקוח ובקרה (מדי זרימה ולחץ, שמירת מפלס)

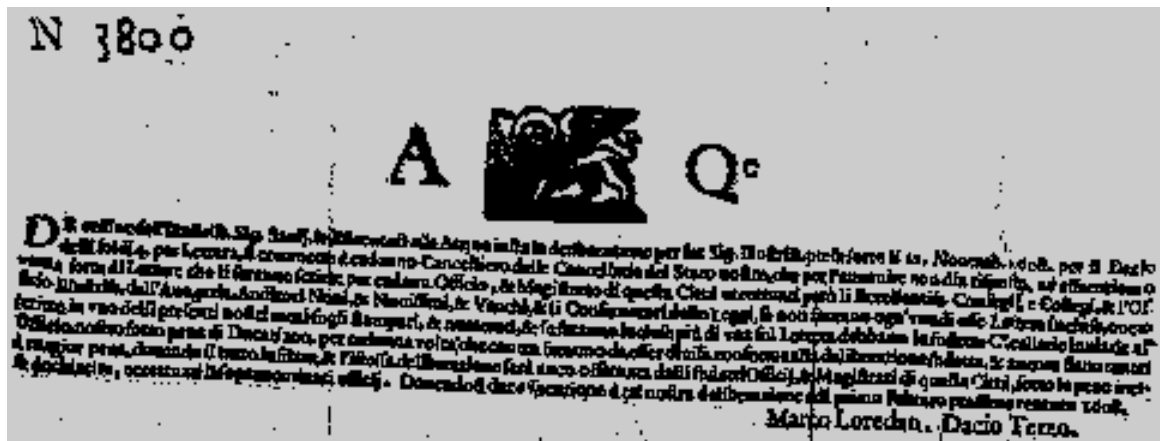
4. הובלה

כלים (כדים, דליים, בעלי חיים, מיכליות וכו')
זרימה (חוקים פיסיקליים, כלים שלובים, זרימה טבעית ומאולצת)
מפעלי מים קדומים וחדשים (נקבות, אקוודוקטים תעלות, מתקני התפלה)
צנרת ואביזרי צנרת
תכניות לאומיות ופרוייקטים

5. שימושים

חקלאות
כיבוי אש
תעשייה ושפכים
קבלנות, שרברבות וכלי עבודה ייחודיים.

כידוע, כללי התצוגה מחייבים שימוש בפריטים בולאיים מעבר לבולים גרידא, ובהתאם האוסף שלי מכיל מגוון של סוגי חומר. זאת ועוד, עתה אני כולל באוספי גם פריטים שאינם מראים ברזים באופן ישיר, אך הקשורים קשר הדוק לנושא שלי, כפי שהוא בא לידי ביטוי בתכנית. האבולוציה של האוסף מתבטאת, איפוא, בשני המישורים – הן במישור הבולאי והן במישור הנושאי.

מכתב AQe: למעלה – הצד הפנימי, ולמטה הצד החיצוני, עליו נכתבו שמות השולח והנמען.

גלוית הפובליבל הנראית לעיל היא דוגמא למוצר צנרת המופיע על דבר בולים. דוגמא אחרת לה יש מקום של כבוד היא דואר AQe, מלשון AQUA – מים בלטינית. בשנת 1609 הטילה הרפובליקה של ונציה מס מיוחד על משלוחי דואר. השימוש בכספי המס נועד למימון פתיחת תעלות המים המתוקים שנסתמו מהסחף היורד אל העיר. המכתבים הללו הם, למעשה, דבר הבולים (postal stationery) הראשון בהיסטוריה, למעלה ממאתיים ושלושנים שנה לפני הרפורמה של רולנד היל. הפריט שלפנינו נושא את סמל הארי המכונף, סימלה של הרפובליקה הונציאנית, המעיד כי זהו דואר רשמי. ללא ידע בולאי (סיבת ההנפקה) לא ניתן היה לנחש כי מכתב זה שייך לאוסף שלי. מבחינה תימאטית, אין ספק כי פריט זה רלוונטי מאוד לתת הפרק הדין בתעלות מים.

דוגמא נוספת היא "דואר הניצחון" (V-MAIL) של צבא ארצות הברית באירופה. מכתביהם של החיילים בחזית אל בני משפחותיהם שבאמריקה צולמה במיקרופיש, משום שמשקלו הכבד של הנייר הקשה על המשלוח. פיתוח סרט הצילום נעשה אחרי שהוא חצה את האוקיאנוס האטלנטי. דואר הניצחון עשיר בציורים, אשר נעשו מתוך מגמה מפורשת להקטין את השטח הכתוב, ולצמצם את האפשרות לכלול במכתב מידע מסווג. בכל אוסף תימאטי רציני נכלל פריט אחד לפחות מדואר הניצחון, שכן קיים מגוון עצום של ציורים שונים, וכמעט כל נושא איסוף "מכוסה" על ידם. מעבר לערכו הבולאי, הפריט הזה משתלב היטב בפרק הדן בשימוש בנוזלים.

שימוש במים זורמים על גב דואר הניצחון

כפי שציינתי, אין ולו בול אחד אשר נושאו המוצהר הוא ברז. לעומת זאת, קיימות חותמות ביול רבות המוקדשות לנושא, הודות ליצרני הברזים ברחבי העולם. בחרתי להציג כאן חותמת ביול אמריקאית המראה שסתום תוצרת חברת ג'נקינס. חותמת ביול נוספת, החביבה עלי במיוחד, נראית על שער חוברת זו. היא המראה דוד קיטור על שלל אביזרי הבקרה שבו, ובהם שסתום בטחון טעון משקולת, מראה גובה מים וברזי ניקוז. חותמת כזו משתלבת יפה בפרק הדן בשליטה ובקרה.

ומה לגבי הברזים?
כבודם במקומם מונח.
אני ממשיך לאסוף
ברזים על גבי בולים,
ובאדיקות. אבל עתה
הם מהווים רק חלק של
האוסף התימאטי שלי.

נמרוד דגני, אנה פרנק 6, רמת גן 52526. nimrod@habonim.com

הודעה חשובה לחברי איל"ת

בשנים האחרונות חברים רבים שילמו את דמי החבר רק לאחר משלוח של מספר תזכורות, ולמרות זאת המשיכו לקבל את נושאות כרגיל. הדבר הקשה מאוד על העמותה לנהל רשימת חברים עדכנית, ולא איפשר להעריך כראוי להוצאת נושאות.

על מנת לפתור בעיה זו החליט ועד העמותה לגבות את דמי החבר לשנת 2007 מראש. חברים שלא ישלמו את דמי החבר לשנת 2007 עד לסוף חודש דצמבר הקרוב **לא ימשיכו לקבל את נושאות**. להזכירכם, לאחר מספר שנים בהן לא הועלו דמי החבר, החליטה האסיפה הכללית האחרונה להעמיד את דמי החבר השנתיים על סך של 100 שקל (50 שקל לנוער).

הוצאתו לאור של נושאות במועדים קבועים חשובה מאין כמוה, ואנחנו בטוחים שאתם מעריכים את המאמץ הכרוך בכך. לא נוכל בשום פנים לעמוד בהתחייבות זו כלפיכם אם דמי החבר לא ישולמו בזמן, ולא יהיה בידינו הכסף הדרוש לשם הדפסת החוברת.

אנו מבקשים בכל לשון של בקשה: **אל תתנו לנו לרדוף אחריכם**. איל"ת ונושאות הם של כולנו, לא רק של הועד. שלחו **כבר עכשיו** שיק על סך 100 שקל לפקודת איל"ת. את השיקים יש לשלוח לגזבר העמותה, **שלמה וורגן** (רח' ברנשטיין 22/31 ראשון לציון, 75503).

אוסף הפינגווינים שלי אליעזר שחר

חיידק האספנות תקף אותי בהיותי בן 12, כשהתחלתי לאסוף בולי ישראל ממכתבים שקבלתי מכל השכנים. לאחר שחרורי מצה"ל, בשלהי שנות הששים, הפרטה כבר הייתה מצויה בכיסי והתחלתי לרכוש בולים. בהתחלה התמקדתי בבולים של בעלי חיים וברבות השנים מיקדתי את האוסף לבולי ציפורים בלבד.

בולי הפינגווינים הראשונים שלי

בתחילת שנות השמונים רכשתי, בממון רב - במושגים של זוג צעיר עם שני ילדים קטנים - צמד בולים מהטריטוריה הצרפתית באנטארקטיקה המראים פינגווינים. למי שלא יודע, הפינגווין הינו ציפור, הגם שאינו יודע לעוף. ככל שהתבוננתי יותר בבולים אלה כך נשביתי בקסמיו של הפינגווין, ובסקרנות בכל הקשור ליבשת אנטארקטיקה, שהפינגווין הינו אחד ממאפייניה.

כך התחלתי לאסוף בולי אנטארקטיקה (כל בולי הטריטוריות: הצרפתית, האוסטרלית והבריטית וכן בולי דרום ג'ורג'יה, לרבות הבולים שיצאו בשנים האחרונות), וכאמור התמקדתי בנושא הפינגווינים המופיעים במספר רב על בולי הטריטוריות / המדינות הנ"ל.

ההתמקדות בנושא הפינגווינים, מזה כ-25 שנה, דרשה מחקר מעמיק מצידי הן בהכרת הפינגווין לסוגיו והן עיון בקטלוגים וקריאת מאמרים בכדי לאתר ולהשיג את כל הבולים שיצאו בעולם. אוסף הפינגווינים שלי מכיל למעלה מ-600 בולים ומעל 200 פריטים בולאיים אחרים. האוסף גם מכיל פריטים לא בולאיים, ובהם מטבעות ושטרות. הפריט החביב עלי ביותר באוסף הוא בול הפינגווין המלכותי מאיי פוקלנד. ראוי לציין, כי במשאל שנערך לאחרונה על ידי ירחון הבולים של סטנלי גיבונס לבחירת הבול האהוב ביותר על ציבור קוראיו הגיע הבול הזה לעשיריה הפותחת, כך שאספנים רבים ברחבי העולם כולו שותפים לטעמי. אגב, זהו גם הבול היקר ביותר עם דמות פינגווין.

רק בשנה האחרונה התחלתי לחשוב במושגים של אספנות תימאטית, לאחר ששוכנעתי על ידי **מוטי קרמנר** להציג בתערוכת ירושלים 2006. עד מהרה גיליתי שהכנת תצוגה תימאטית אינה דבר של מה בכך: בניית הסיפור באמצעות פריטים בולאיים אינה מיידית ומצריכה מחשבה. נדרשתי, איפוא, לבחינה מחודשת ומעמיקה של כל החומר שברשותי. מעבר לקושי התימאטי ניצבתי גם בפני קושי בולאי: מגוון החומר הקיים בנושא הפינגווינים הינו דל. ובנוסף לכל הזמן שעמד לרשותי להכנת התצוגה היה קצר. רק בעזרת מספר עצות של מנכ"ל ההתאחדות, **טיבי יניב**, ועבודה קשה (כמעט כל ערב במשך מספר חודשים) הצלחתי להכין שלוש מסגרות תצוגה בזמן.

הבול האהוב ביותר

בתערוכת ירושלים זכיתי במדליה מוכספת, וקיבלתי הערות רבות מהשופטים. בעקבות הערות אלו שיניתי את תכנית האוסף שלי, ואני מציג עתה בפניכם את התכנית המשופרת. אשמח לשמוע מקוראי נושאן הערות והצעות לשיפורים נוספים:

הפינגווינים – תכנית התצוגה

1. פינגווין, מי ומה? 6 עמ'

- 1.1 מחלקת העופות
- 1.2 מקור השם "פינגווין"
- 1.3 מוצא הפינגווין

2. פינגווינים, איזה? 21 עמ'

- 2.1 פינגווין גדול
- 2.2 פינגווין זנב המברשת
- 2.3 פינגווין מצויץ
- 2.4 פינגווין הרצועה
- 2.5 הפינגווין הכחול הקטן
- 2.6 הפינגווין צהוב העיניים

3. פינגווינים, מחזור החיים 8 עמ'

- 3.1 מושבות
- 3.2 קינון ורבייה
- 3.3 מזון
- 3.4 זוגיות

4. פינגווינים, החיים בשבי 3 עמ'

- 4.1 גני חיות

5. מה הורג את הפינגווינים? 8 עמ'

- 5.1 ליוויתנים
- 5.2 כלבי ים
- 5.3 חמסנים
- 5.4 בני אדם
- 5.5 החור באוזן

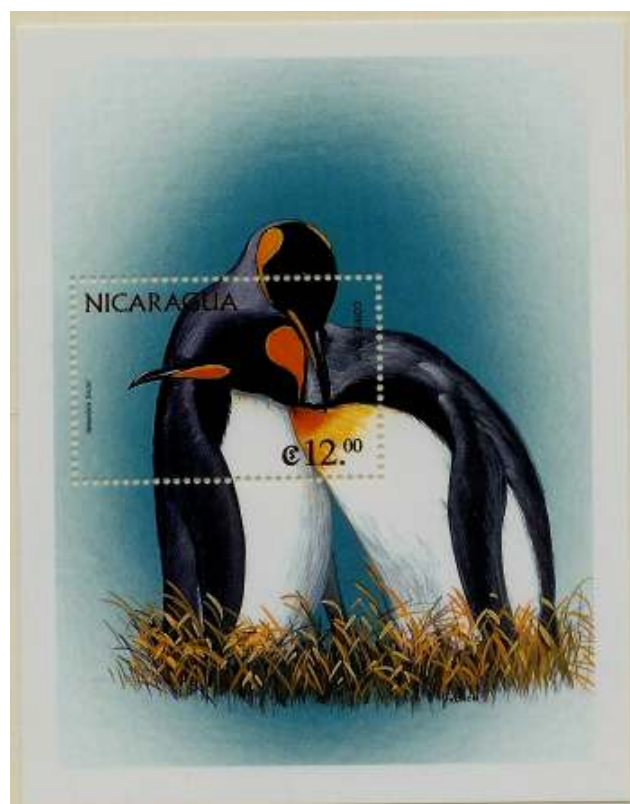

פינגווין גאלפאגוס בחותמת
לזכר צ'רלס דארווין

השם פינגווין נגזר מהמילה הלטינית "pinguis", שמשמעותה שומן. השם מרמז על כמויות השומן הגדולות שהפינגווין אוגר מתחת לעורו, על מנת לשמור על חום גופו בתנאי האקלים הארקטי הקר.

הפינגווינים חיים בחצי כדור הארץ הדרומי: מיבשת אנטארקטיקה שבקוטב הדרומי ועד איי גאלפאגוס שבאוקיינוס השקט, סמוך לקו המשווה. איי גאלפאגוס הינם גן עדן לאוהבי הטבע, ובהם ניתן לצפות לצד עופות מקננים כמו האלבטרוס גם בצבי ים בני מאות

שנים, כלבי ים, איגואנות וכו'. אין פלא שצ'רלס דארווין עשה שנים באיי גאלפאגוס, ושם קיבל את השראה לתורת האבולוציה שלו. החותמת המוצגת כאן מוקדשת לדארווין, ומראה את פינגווין גאלפאגוס, הנקרא על שם האיים.

שגיאת עיצוב: הפינגווין המלכותי הנראה כאן מתואר בטעות כפינגווין קיסרי.

כיום ידועים שבעה עשר מינים של פינגווינים המחולקים לשש משפחות. בין משפחות הפינגווינים קיימים הבדלים בולטים למדי, כך שניתן בקלות יחסית לאפיין אותן. בתוך המשפחה המאפיינים אינם בולטים ורק מומחים חדי עין יכולים לזהות אותם נכונה. בין חדי העין הללו לא נכלל המעצב של גליון המזכרת של ניקרגואה: הגליון מראה פינגווין מלכותי אך הוא מתואר בטעות בשם המדעי של הפינגווין הקיסרי.

הפינגווינים מקננים על היבשה. לקראת עונת הרבייה מתכנסים הבוגרים הכשרים לרבייה למקומות המסורתיים זה דורות רבים. ברב מיני הפינגווינים הזכר בונה קן והנקבה מטילה בו ביצה אחת או שתיים. יוצאי דופן הם הפינגווין הקיסרי והמלכותי, שעונת הדגירה שלהם היא בחורף, כאשר הטמפרטורה נמוכה מאד. על

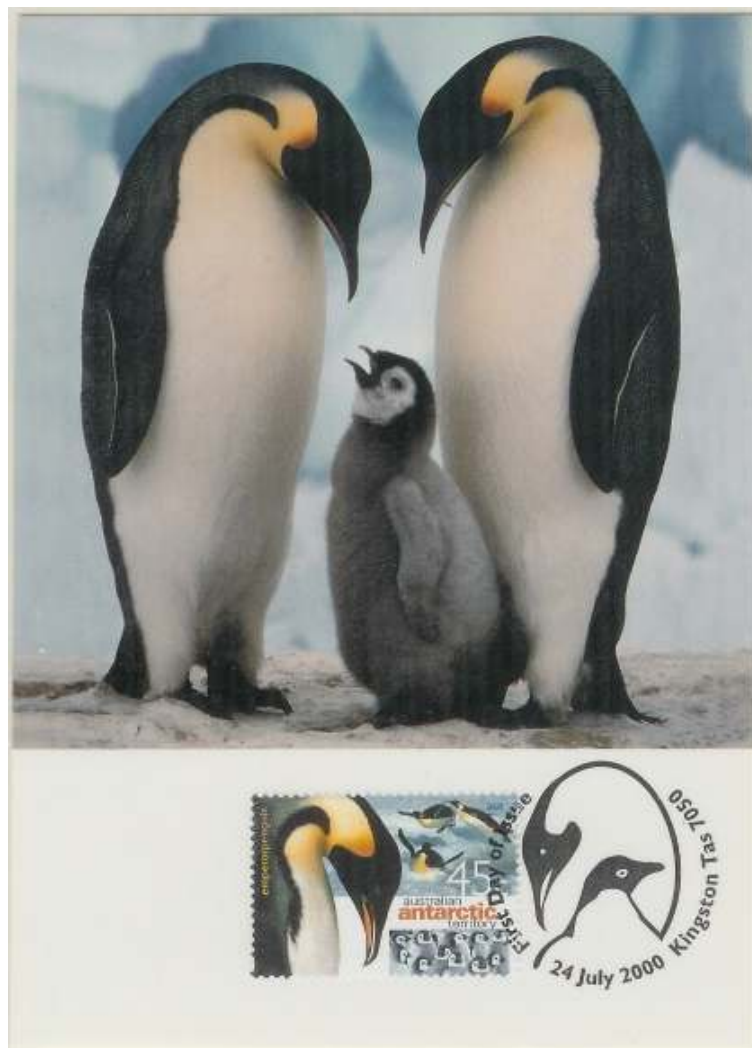
הקרקע תקפא הביצה מיד, ולכן הנקבות מטילות ביצה אחת בלבד היורדת מצינור הביצים הישר אל קרום השחיה. הקרום משמש, איפוא, כקן, ומספק הגנה מפני הקור.

הפינגווין הקיסרי, הנראה בגלית המירב המובאת בעמוד הבא, הינו הנפוץ והמפורסם מבין כל הפינגווינים וגם הגדול מכולם. זכר בוגר עשוי להגיע עד לגובה של מטר ושלושים סנטימטר. כאמור, פינגווין זה הוא גם היחיד המקנן ביבשת אנטארקטיקה בקור העז של מינוס ארבעים מעלות. בשנת 2005 הוקרן ברחבי העולם הסרט "משפחת הקיסריים" על הפינגווין הקיסרי, וזכה להצלחה רבה.

דוגרים על הביצים

אני מסיים את התצוגה בתיאור האיום שיוצר המין האנושי כלפי הפינגווינים. בתחילת שנות השמונים זוהי חור גדול בשכבת האוזון העוטפת את כדור הארץ מעל אנטארקטיקה. חור זה נגרם בשל פליטת גזים בלתי מבוקרת, בעיקר על ידי גורמים תעשייתיים. שכבת האוזון משמשת כמגן אטמוספירי, ומאפשרת את הטמפרטורה הנמוכה באנטארקטיקה. התחממות כדור הארץ (בשל החור באוזון) גורמת להמסת הקרח בקוטב ולתנועת קרחונים ענקיים בים. בשל תהליכים אלה, נאלצים הפינגווינים

הפינגווין הקיסרי

לשחות למרחק רב יותר על מנת להגיע למים פתוחים ולמזון, ומומחים מביעים דאגה כי פינגווינים צעירים רבים ירעבו למוות.

לסיכום: ההחלטה להציג את האוסף שלי הפכה אותי מאספן של נושא לאספן תימאטי. עתה אני בונה את האוסף על פי התכנית אותה הצגתי לעיל. שינוי זה גם הוביל אותי להרחיב את האוסף, ולכלול בו פריטים דואריים שאינם בולים, כמו חותמות וגלויות מירב, שבעבר לא נהגתי לייחס להם תשומת לב רבה. בכוונתי לשדרג את תצוגת הפינגווינים שלי לקראת התערוכה הבאה, ואני מקווה שתגובותיהם של קוראי נושאון יסייעו לי בכך.

אליעזר שחר, רח' סטפן וייז 29, חיפה 35439. shachp@gmail.com

רשימת כתובות דוא"ל

על מנת לאפשר לנו להעביר עדכונים בזמן אמת ובתדירות גבוהה, אנו עורכים רשימת כתובות של חברי האגודה בדואר אלקטרוני (e-mail). הרשימה תשמש את ועד האגודה ואת העורכים לצרכי פעילות האגודה בלבד. חברי האגודה מתבקשים לשלוח את כתובת הדוא"ל שלהם אל: noson.ed@gmail.com

חברים רבים כבר מקבלים מאיתנו כתבות נבחרות מנושאון בדואר אלקטרוני ובצבעים. מדוע שגם אתם לא תהנו משירות זה?

בולים, כימיה, ובולי כימיה – סיפור אישי צבי רפפורט

פרופסור צבי רפפורט, מבכירי הכימאים בארץ וחתן פרס ישראל לשנת התשס"ו, הוא גם אספן בולים בנושא כימיה וחבר איל"ת. עורכי נושאון נפגשו איתו בביתו בירושלים, ורשמו מפיו את סיפורו האישי.

רקע אישי:

אני ירושלמי. נולדתי בירושלים (בשנת 1936), ובה חייתי כמעט כל חי. בימי ילדותי גרה משפחתי בשכונת בית הכרם. אבי ז"ל שימש כמזכיר סמינר המורים על שם **דוד ילין**, המוסד שהיה בזמנו מהיחידים בארץ להכשרת מורים. את ירושלים שלי עזבתי רק לתקופות קצרות, בעת שירותי הצבאי, למשך שנתיים של השתלמות בחו"ל או לשבתונים אקדמיים.

למדתי באוניברסיטה העברית באמצע שנות ה-50. האוניברסיטה הייתה אז פזורה על פני מספר אתרים ברחבי העיר – בשכונת ממילא ובבנין טרה-סנטה. הלימודים לתארים מתקדמים בכימיה אורגנית התנהלו כולם בטה-סנטה, משום ששם היו מעבדות המחקר. אפילו כשנפתח הקמפוס בגבעת רם בתחילת שנות ה-60 נותרו חלק מהמעבדות בטה-סנטה. אני זוכר כיצד בימי ההמתנה שלפני מלחמת ששת הימים הוצאנו את הכימיקלים המסוכנים מהמעבדה וקברנו אותם עמוק באדמה. אחרי המלחמה כבר עברנו לקמפוס בגבעת רם, ושם לימדתי וחקרתי מאז ועד היום.

הטבלה המחזורית של מנדלייב
היא הבסיס של הכימיה

כיום אני כבר בגימלאות. אני עדיין עוסק במחקר מדעי, אבל במקביל אני גם תלמיד מן המניין בחוג להיסטוריה באוניברסיטה העברית (בהר הצופים). אני לומד היסטוריה כללית (עם לימודי מזרח אסיה כחוג משני) לתואר ראשון ללא כל הנחות – אני נבחן כאחרון הסטודנטים במחיצת אנשים הצעירים ממני כמעט בחמישים שנה.

אני והבולים:

התחלתי לאסוף בולים בגיל 7. בימי ילדותי הבולים היוו צוהר לעולם הגדול. השכלתי מהם: למדתי לזהות את שמות הארצות המנפיקות ואודות מיקומן על גבי הגלובוס. התעניינתי מיהם האישים המונצחים על גבי הבולים, ובמה זכו להנצחה שכזו. גם היום, בלימודי ההיסטוריה שלי, אני נתקל לא פעם בשמות של אנשים המוכרים לי מהבולים של ימי ילדותי.

איך אספנו בולים אז? פשוט, הורדנו ממעטפות. כבר ציינתי שאבי היה מזכיר סמינר המורים על שם דוד ילין, והוא היה נותן לי את המעטפות שהתקבלו במשרד. היום נצבט בי הלב, שכן הסמינר היה מקבל מעטפות מהמקומות הנידחים ביותר בארץ, ומן הסתם ערכן הבולאי של המעטפות עם חותמות הדואר המנדטוריות מאותם יישובים עלה עשרות מונים על שווי הבולים, אותם הורדתי מהמעטפות.

עוד מקור לא אכזב לבולים היו השכנים. אני זוכר עד היום שכנה שחלקה לנו בולים רחוצים מגרמניה. איך שהוא זיהיתי עליהם חלקי חותמות של Jerusalem ו-Jaffa - מאוחר יותר למדתי שהן מימי הדואר הגרמני בזמן התורכים. חבל שהבולים לא נשארו על מעטפותיהם. גם כיום נותר בי מן ה"ילד הבולאי". אני נהנה מהפעילות הזו, של שטיפת הבולים במים וייבושם אחר כך.

יש לי מזכרת מימי כילד האוסף בולים. בשנת 1948, בהיותי בן 12, פניתי לשר התחבורה בממשלה הזמנית, **דוד רמז**, עם הצעה להנפקת בולים. כידוע, רמז היה ממונה אז גם על שירותי הדואר במדינה הצעירה. הוא שלח לי מכתב מנומס ובו הוא מודה לי על ההצעה שנדחתה כי הבולים "היו רכים מלבוא בדפוס", וצירף תשורה בולאית – מעטפת היום הראשון של סדרת מועדים התש"ט.

אני והכימיה:

תחום המחקר שלי נקרא "כימיה אורגנית פיסיקלית". ליתר דיוק, אני עוסק בחקר המנגנונים של הריאקציות הכימיות. זה נשמע מסובך, אבל למעשה כל אחד יכול להבין את העקרון: נניח שרוצים ליצור חומר מסוים שאינו קיים בטבע. הדרך ליצור אותו היא לקחת שתי מולקולות של חומרים קיימים ולגרום להן להתחבר למולקולה הרצויה. בדרך כלל עושים את זה על ידי המסה של שתי אבקות בנוזל, כך שנוצר מאגר של שתי המולקולות ההתחלתיות באותו כלי. עכשיו, כשהמולקולות נמצאות אחת ליד השניה, צריך לגרום להן להתחבר. את זה עושים על ידי שינוי תנאים כמו לחץ וטמפרטורה. לפעמים גם צריך להוסיף זרז (קטליזטור בלעז) לתהליך – מעין שדכן שתפקידו להגביר את המגע בין שתי המולקולות. אם בחרנו נכון את חומרי המוצא אז יש סיכוי טוב שנמצא תנאים בהם מתקבל המוצר הסופי הרצוי.

כמעט תמיד יש לתהליך גם תוצרים לא רצויים שצריך להיפטר מהם. למוד המנגנון מאפשר למצוא תנאים בהם חומרים אלה לא מתקבלים, או להקטין את כמות האנרגיה הנדרשת לביצוע התהליך. תהליך "טוב" הוא כזה, שתוצרי הלוואי שלו הם מעטים ולא מסוכנים. זה מאפשר למצוא תנאים למה שקרוי "כימיה ירוקה", ידידותית לסביבה. אני מציג פה דוגמא לכימיה ידידותית לסביבה – בול מהולנד המקודש לבנזין נטול עופרת.

קשה להגזים בחשיבותו של תחום מדעי זה: התעשייה, ובעיקר תעשיית התרופות, לא יכולה להתקדם בלי הבנה יסודית ומעמיקה של התהליכים הכימיים. הבנה כזו מפתחים, מטבע הדברים, רק באקדמיה.

אני והאקדמיה:

כשהתחלתי את דרכי באקדמיה, המחקרים של רוב חברי ושלי היו מנותקים מהעולם התעשייתי. חיינו ב"מגדל השן", ועסקנו במה שנקרא מדע בסיסי. תוצאות המחקרים שימשו, כמובן, בעקיפין את העולם התעשייתי, אבל נושאי המחקר נקבעו על פי קריטריונים מדעיים, לא מסחריים. היום הקשר אקדמיה – תעשייה חזק הרבה יותר, אולי אפילו חזק מדי. במידה רבה מצב זה נגרם כתוצאה ממצוקה תקציבית: המדינה

מעדיפה להשקיע את כספה במקומות אחרים ולא באקדמיה. המחלקה שלנו מנתה לפני שנים ספורות עשרים פרופסורים. היום נותרו רק שבעה, ושניים מהם על סף יציאה לגמלאות. אנו מתקרבים למצב משברי – לא יהיה מי שילמד את הדור הבא של הסטודנטים, ולא יהיו מספיק חוקרים על מנת לתמוך בתעשייה הישראלית.

הזכיה בפרס ישראל:

השנה זכיתי בפרס ישראל, בהיותי ממניחי היסוד לכימיה האורגנית הפיסיקלית בישראל. אני גאה מאוד בכך שהעמדתי תלמידים רבים, בהם למעלה מעשרים דוקטורים, וארבעה שהפכו לפרופסורים לכימיה בזכות עצמם. תלמידים אחרים שלי השתלבו בתת-ענפים אחרים של האקדמיה, ורבים מהם בתעשייה. ועדת הפרס הכירה במעמדי הבכיר בקהילה המדעית הבינלאומית. אני גם עורך סדרת ספרים על "הכימיה של קבוצות פונקציונליות" המהווה נדבך מרכזי בכל ספריה מקצועית בעולם.

לרגל הזכייה בפרס קיבלתי מזכרת בולאית מיוחדת במינה. עבודה זו הוכנה על ידי **יצחק גרנות**, בכיר המעצבים של השירות הבולאי, שבנו לומד אצלנו במחלקה. שימו לב שאני נראה כאן לבוש בחליפה – זהו פוטומונטאז', שכן אינני נוהג ללבוש בגדים כאלה. בתמונה הפנימית אני נראה נשען על סדרת הספרים אותה אני עורך (מאז שצולמה התמונה גדלה הסדרה הזו משמעותית). שימו לב גם ל"ערך הנקוב" החביב. זוהי, ללא ספק, המתנה היפה ביותר אותה קיבלתי לרגל הזכייה.

אני ובולי כימיה:

כבר בשלב מוקדם שמתי לב לכך שיש בולים הקשורים במקצועי, הכימיה. נברתי באוסף בולי כל העולם שלי, ודליתי מתוכו את אלו הקשורים לכימיה. כך נולד האוסף התימאטי שלי.

באוסף זה אני משקיע הרבה יותר: בנסיעותיי לחו"ל אני פוקד חנויות בולים ומשלים את רשימת החסר שלי. אני גם חבר באגודת האספנים של בולי כימיה ופיסיקה המסונפת לאגודה התימאטית האמריקאית (ה-ATA). באגודה יש כ-200 חברים, והעיתון שהיא מוציאה ארבע פעמים בשנה מספק לי חומר קריאה מרתק.

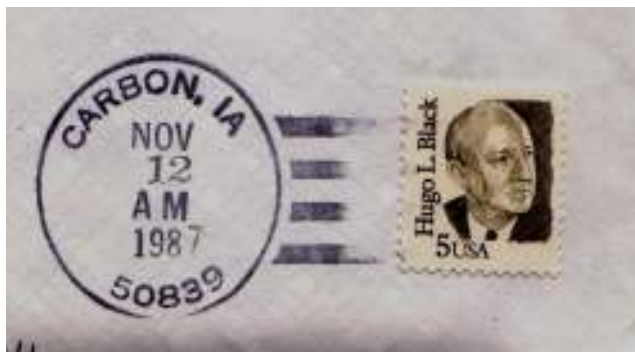

מעטפת יום ראשון של הבול ממונאקו עם הטעות במולקולת המתאן. הטעות נשנית באיור הצד.

יום אחד, לפני כעשרים שנה, הוחלט להקים מועדון "מרצים – סטודנטים" במחלקה לכימיה. הרעיון היה לשפר את הקשר בין המורים והתלמידים, בעיקר בתחום המדעי. כשהגיע תורי להרצות, החלטתי שאינני רוצה להרצות שוב על כימיה אורגנית, ואני מעדיף להציג את "הפרופסור בנעלי בית". סיפרתי על אוסף בולי הכימיה שלי, בליווי שקופיות. התגובות היו נלהבות – ממש קשה היה להאמין כמה לאנשים שאינם בולאים יש עניין לשמוע על התבטאות הכימיה בבולים.

עד היום הרציתי על הנושא פעמים רבות, בכל מוסד אקדמי בארץ ובמספר כנסים בינלאומיים, למעלה מעשרים הרצאות בסך הכל. אנשים בקהילה המדעית זוכרים אותי כאספן בולים, ומפעם לפעם גם טורחים להביא לי בולים הקשורים לנושא. הייתי שותף גם בהכנת פוסטר צבעוני של "החברה הישראלית לכימיה", יחד עם השירות הבולאי על "כימיה בבולים". גם פוסטר זה זכה לתגובות נלהבות מחברים בקהילה המדעית. חברים מחו"ל אף התלוננו על שהכיתוב בעברית, אם כי הבולים הצבעוניים מחפים על חסרון זה. כדי לפצות אותם פרסמתי מאמר בעיתון המדעי היוקרתי Accounts of Chemical Research על בולי כימיה. צריך להבהיר, שזהו עיתון בו מתפרסמים מאמרים מדעיים בלבד, ומאמר על בולאות בעיתון כזה מתפרסם בערך באותה תדירות בה מתפרסמים בנושאון מאמרים מדעיים עמוסי נוסחאות כימיות.

אני אספן נושאי במלוא מובן המילה: הצדדים הבולאיים, כגון סימני זרחן, פחות מעניינים אותי. חביבים עלי במיוחד הבולים בהם נפלו שגיאות כימיות – לא בתהליך הייצור של הבול אלא בעיצוב שלו. הנה דוגמא חביבה: אין ספק כי מעצב הבול ממונאקו התכוון להראות לנו מולקולה של מתאן - חומר המורכב מארבעה אטומי מימן (H) הקשורים לאטום פחמן אחד (C). אלא שהמעצב הזה לא למד כימיה, ולכן "הפך" את האטומים ויצר מולקולה משל עצמו ובה ארבעה אטומי פחמן ורק אטום מימן אחד.

יש לי גם אוסף קטן של חותמות כימיות – ממקומות שלשם יש הקשר כימי. בנסיעותי לחו"ל אני מסתכל במפות ומנסה לאתר מקומות כאלה, להגיע אליהם ולקבל חותמת דואר מקומית. בחרתי להציג כאן את החותמת מהעיר Carbon בארצות הברית. כידוע, זהו שמו הלועזי של הפחמן – היסוד המשותף לכל החומרים האורגניים בהם אני עוסק.

אני ובולי ישראל:

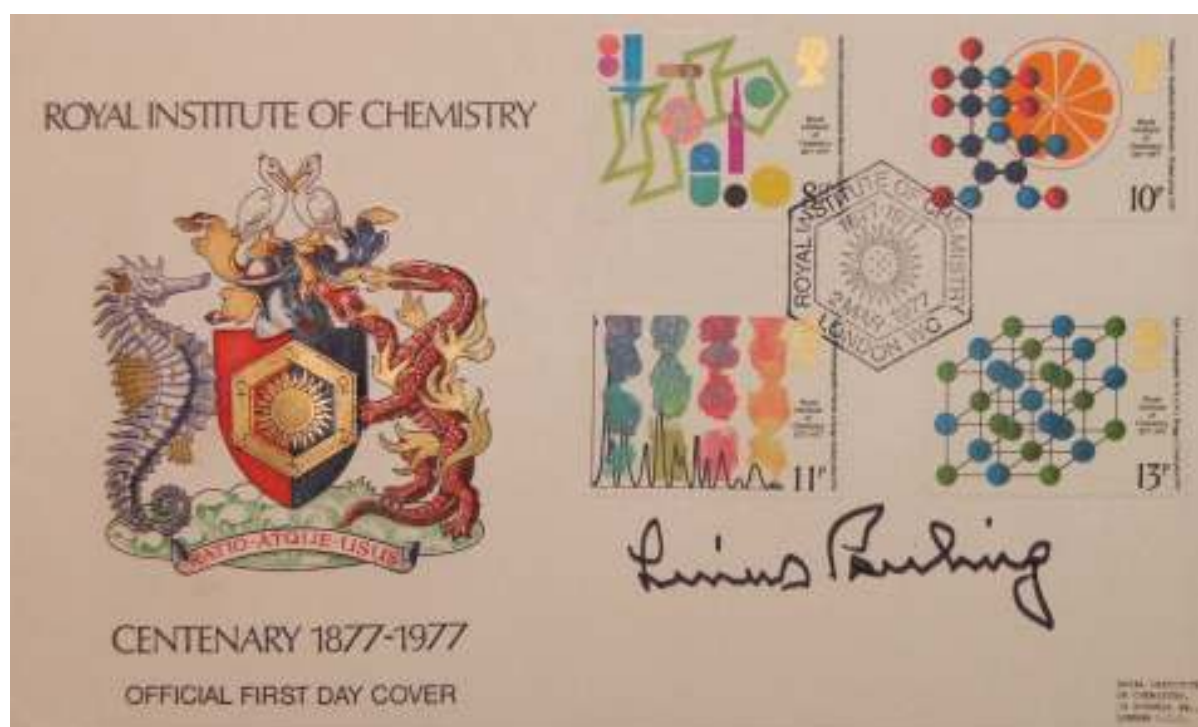
כמו רבים אחרים, אני אוסף גם את בולי ישראל, כמנוי של השירות הבולאי. אני חייב להודות שאוסף זה אינו מסב לי הנאה רבה. פשוט, אין שום מימד אישי באוסף שכזה – הבולים מגיעים בדאר ומוכנסים למגירה. זה מצער כי כשמסתכלים בבולי ישראל ניתן ללמוד על התפתחות הישוב בארץ וליהנות מהאסתטיקה של הבולים. אגב, הבול החביב עלי ביותר הוא בול פתח תקווה משנת 1910. הסיפור של הבול הזה הוא סיפורה של הציונות, ופרט לכך אני גם מאוד אוהב אותו מהבחינה האסתטית.

כדי ליצור ענין מחודש באוסף הזה פיתחתי גישה מקורית משלי: אני אוסף מעטפות יום ראשון, ומחתים עליהן אישים הקשורים לבולים. למשל, יש לי מעטפת יום ראשון עם בול **אהרון קציר**, ועליה החתמתי את אחיו, נשיא המדינה לשעבר, הפרופסור **אפרים קציר**. על מעטפה דומה החתמתי גם את בנו של אהרון קציר, שהוא בעצמו פרופסור לפיסיקה באוניברסיטת תל אביב. על מעטפת היום הראשון של בול בית המשפט העליון החתמתי את נשיא בית המשפט, **אהרן ברק**.

מעטפת היום הראשון של בול בית המשפט העליון עם חתימתו של נשיאו, השופט אהרן ברק

הוספת האוטוגרפים מקנה לאיסוף מימד אישי ומוסיפה לו אתגר אינטלקטואלי. למשל, הפרופסור **אמנון רובינשטיין** זכה עימי בפרס ישראל. התעמקתי באוסף המעטפות שלי, וחיפשתי אילו מעטפות יכולות להתאים לו. בחרתי בשתי מעטפות: האחת של בית המשפט העליון, והשניה של בול הכנסת. בכך באים לידי ביטוי הישגיו של רובינשטיין כאקדמאי בתחום המשפט וכפרלמנטר. הבחירה מחייבת אותי להכיר את האישים – מה עשו, איפה היו – על מנת להחיתם את האדם הנכון על המעטפה המתאימה ביותר עבורו.

אני קושר את הקצוות:

האלמנט האחרון באספנות שלי הוא חיבור של האיסוף התימאטי עם איסוף החתימות: התחלתי להחלים כימאים, לרוב זוכי פרס נובל, על מעטפות מתאימות. ברשותי אוסף לא מבוטל של חתימות כאלה, מתוכן בחרתי להציג כאן את חתימתו של **לינוס פאולינג**, לדעת רבים גדול הכימאים של המאה העשרים. פאולינג זכה בפרס נובל לכימיה בשנת 1954 עבור מחקרו שפענח את סודות הקשר הכימי. בנוסף, הוא גם היה מאבות הכימיה האורגנית – תחום המחקר שלי. ואם לא די בכל אלו, פאולינג זכה בפרס נובל לשלום בשנת 1962 עבור מאבקו להגבלת הניסויים בפצצות אטום, והוא האדם היחיד בהיסטוריה שזכה בפרס נובל פעמיים לבדו. חתימתו של פאולינג מתנוססת על מעטפת היום הראשון של סדרת בולים שהונפקה באנגליה לציון יובל המאה לאגודה הכימית הבריטית. הבול הימני התחתון מראה את הקשרים הכימיים בגביש המלח.

כמובן, חתנים רבים של פרס נובל כבר הלכו לעולמם הרבה לפני שהתחלתי לאסוף, וכך לא נותר לי אלא להסתפק בדיוקנם על בול. תקצר היריעה מלציין את כולם, ולכן אסיים כתבה זו במעטפה עליה מספר בולים (מניו זילנד, קנדה וברה"מ) המנציחים את המדען הבריטי הדגול **ארנסט ראתרפורד**, מי שפענח את מבנה האטום. לנו, אספני בולי הכימיה, ראתרפורד זכור גם בשל אמירתו המפורסמת "רק הפיסיקה היא מדע אמיתי - כל היתר זה רק איסוף בולים". אמירה זו היא אירונית במיוחד, משום שראתרפורד עצמו זכה בפרס נובל בכימיה ולא בפיסיקה.

תגובות ניתן לשלוח לפרופסור צבי רפפורט בדוא"ל zr@vms.huji.ac.il

האריה של ברג והשבכה של לורנס הקדוש

כאשר קיבלתי במתנה מחבר את המסמך המוצג להלן, חשבתי שמדובר בחלק קדמי של מעטפה עם חותמת עירונית ששימשה לפטור מביול. ככל שהתקדמתי בפענוח החותמת והכיתוב, כך גברה תמיהתי על המציאה שהתגלגלה לידי. כיום אני יודע איזה מסמך מיוחד במינו נפל לידי.

נתחיל עם החותמת: מסביב לאיור

המרכזי מופיע הכיתוב בגרמנית "SIEGEL DER STADT ELBERFELD" – חותם העיר אלברפלד. פתחתי אטלס, ועוד אטלס, ועוד אחד – ולא מצאתי עיר שזהו שמה. רק בעזרת חיפוש באינטרנט נפתרה התעלומה: אכן, כיום אין עוד עיר בשם זה. בשנת 1929 אוחדו מספר ערים בוסטפאליה שבמערב גרמניה, וביניהן אלברפלד, כדי ליצור את העיר וופרטאל (Wuppertal). התעלומה הראשונה באה, איפוא, על פתרונה.

השאלה הבאה שפניתי לעסוק בה עסקה באריה המופיע בחותם ובמכשיר שהוא מחזיק. כידוע, בשלטי אבירים מופיעים אריות רבים. אך מי מהם הוא האריה של אלברפלד? כאן באו לעזרתי ידידי **נחום שרשבסקי** וכמה אתרים המתמחים בהראלדיקה. אלברפלד היתה בתחום השלטון של הרוזנים של **ברג** (Berg), ולכן סמל העיר מראה את האריה של הרוזנות.

אבל גם כאן ציפתה לי הפתעה – תיאור המכשיר שהאריה מחזיק. באחד האתרים מצאתי הסבר שמדובר ב- Gridiron of St. Lawrence (השבכה של **לורנס הקדוש**). פתחתי אנציקלופדיה של קדושים נוצריים ומצאתי הסבר לתיאור המוזר הזה. לורנס היה מראשי הכנסייה הנוצרית ברומא במאה השלישית. הוא נתפס על ידי השלטונות והוצא להורג בשנת 258 בצורה מזוועה במיוחד – הוא ניצלה למוות. על פי המסורת, לורנס נקשר למעין מתקן מתכת שהושם מעל הלהבות, ואיפשר למעניו לסובב אותו מצד לצד. מתקן הצלייה הזה, הנראה בחותמת, נקרא על שמו "השבכה של לורנס".

טוב – עכשיו אני כבר יודע את כל הדרוש לי ביחס לחותמת. אבל לאן נשלח הפריט הזה? שליטתי בגרמנית היא חלקית מאד, ואני מתקשה לעיתים בפענוח כתבי יד אפילו באנגלית, כך שקריאת הכיתוב על גבי פיסת הנייר הזו היה מעבר ליכולתי. כדי לענות על השאלה פניתי לידידי המנוח **הארי מאיר**, שהיה מומחה בתחומי הבולאות המסורתית ותולדות הדואר בגרמניה. הארי פיענח את הכיתוב ללא כל קושי, ובעשותו זאת סיפק לי את ההפתעה הגדולה מכולן. מתברר שהכיתוב אומר: "נסיעה חופשית לאדם אחד עם משפחה ועם מיטלטלים / בשם ועדת הביטחון / רומר". נסיעה בחינם? ועדת הביטחון? עכשיו כבר נזקקתי לידע בהיסטוריה כדי להבין במה מדובר.

1848, השנה המופיעה על המסמך, היתה שנה סוערת בתולדות אירופה. **נפוליאון** אמנם נכנע לקואליציה שהקימו יריביו והוגלה לסנט הלנה, אבל עד לתבוסתו היו לכוחות הצרפתיים יותר מעשרים שנים להפיץ ברחבי אירופה את רעיונות המהפכה, ובראשם "חופש, שוויון, אחווה" והרעיון של שלטון על פי חוק ורצון העם, ולא מכוח "חסד האל". בתי המלוכה באירופה, ובמיוחד בית האבסבורג על שלוחותיו השונות, חשו שהקרקע נשמט מתחת לכסאותיהם. בקונגרס וינה אורגנה מפת אירופה מחדש, וב"הסכם אירופה" נבנתה מערכת שלטון ריאקציונית שכוונה לדכא כל אפשרות להתפרצויות מהפכניות חדשות. המערכת הזו החזיקה מעמד יותר משלושים שנה, למרות המהפכה התעשייתית והנהירה ההמונית לערים. אבל ב-1848 התחולל "אביב העמים" – גל של מהפכות ליברליות ששטף את מערב ומרכז אירופה. במשך יותר משנה התעמתו השמרנים והליברלים ברחבי היבשת, עד שהאוכלוסיה והשלטונות הגיעו להסדרים שלטוניים חדשים – חלקם ליבראליים יותר וחלקם פחות.

המסמך לעיל שייך לתקופה סוערת זו. באלברפלד, כמו בערים רבות אחרות, הקימו השלטונות העירוניים "ועדת ביטחון", שגייסה מתנדבים ושוטרים בשכר לפקח על הסדר והשקט. הועדות האלה הסתייעו גם במלשינים שהסגירו לידי הועדות את מנהיגי הצד השני והתריעו על הפרות סדר או פעילויות מתוכננות אחרות. מדי פעם המלשינים נחשפו, והיה צורך להבריחם מהעיר למקום מבטחים. המסמך הוא, כנראה, תעודת יציאה מהעיר אלברפלד שניתנה למודיע שכזה כדי למלט אותו ואת בני ביתו.

"הכל טוב ויפה", תגידו. "אולם מה הקשר של המסמך הזה לבולאות?" למרבה ההפתעה, התשובה לשאלה זו פשוטה למדי. קווי רכבת הגיעו לאזור רק בעשור האחרון של המאה התשע-עשרה (מסילת הברזל הראשונה נחנכה כמעט חמישים שנים לאחר "אביב העמים"), ושירותי האוטובוסים נולדו רק במאה העשרים. כדי להגיע לעיר או לצאת ממנה נזקקו בני התקופה לשירות כרכרות. שירות זה אל אלברפלד וממנה היה חלק מהשירותים שסיפק הדואר (שהיה חלק ממערכת הדואר

של בית ת'ורן וטאקסיס). מרכבת הדואר הייתה באמצע המאה התשע-עשרה לא רק כלי להעברת דואר אלא גם (ובאיזורים מסויימים בעיקר) אמצעי התחבורה המקובל ביותר. המסמך הזה, שבזכותו יכלה משפחה אחת לצאת את אלברפלד "על חשבון הברון", הוא למעשה כרטיס נסיעה במרכבת הדואר.

ולסיום שאלה למתעניינים בתצוגות בתערוכות: אם המסמך הזה היה ברשותכם, האם הייתם מכלילים אותו בתצוגה תחרותית? האם מותר, לדעתכם, להציג מסמך שכזה?

אני מבקש להקדיש מאמר זה לזכרו של ידידי **הארי מאייר** (1923-2004), אספן ומציג של שירותי דואר חירום גרמניים לאחר מלחמת העולם השנייה ושופט בתערוכות. מאייר גם ייסד ועמד בראש שירות הסיוע למציגים של האגודה האמריקאית של מציגים בולאיים.

רון ברגר, רח' שחראי 2, ירושלים 96470. bergeron@012.net.il

חברים חדשים באיל"ת

האנשים הבאים הגישו בקשה לחברות באיל"ת. חבר האגודה המתנגד לקבלת מי מהם לחברות באגודה יפנה לוועד תוך חודש מפרסום הבטאון:

אפרת משה, רח' משה שפירא 15, אשדוד. אוסף ינשופים.	518
שחר אליעזר, סטפן וייז 29, חיפה 35439. אוסף אנטרקטיקה, פינגווינים.	519
קליינר יהודה, רעננה.	520
בורשטיין דורון, כרמיאל.	521
דן שמר, הרצליה.	522

שינוי כתובת

ד"ר קכל חנינא, רח' זד"ל 7, ראשון לציון 75266. אוסף רפואה, הצלה האדום, יודאיקה, אישים.	407
---	-----

פטירה

בצער רב אנו מודיעים על פטירתו של חבר איל"ת יעקב יבלונקה.
יהא זכרו ברוך!

הטור
של
דובוש

ילקוט על הגב

שלום כיתה א'

לרגל פתיחת שנת הלימודים בחרתי להציג הפעם בולים המראים תלמידים המתחילים את לימודיהם בבית הספר. מה מרגש יותר מילד או ילדה בני שש, שלראשונה יש להם ילקוט בית ספר והם ממהרים להגיע לביה"ס? מורה מקדם (או מקדמת, סביר שרוב המורים בכיתה א' הן מורות) אותם בברכה המסורתית: שלום כיתה א', הרשומה גם על גבי הלוח.

הברכה המסורתית

המורה מקבל
את פני הילדים

בדרך לבית הספר

מה לומדים בכיתה א'? ראשית כל, הילדים לומדים להכיר את אותיות האלף בית, ובעזרתן לקרוא ולכתוב. במקביל גם לומדים את המספרים וארבע פעולות החשבון. אחר כך באים גם מקצועות מתקדמים יותר של "ילדים גדולים".

מקצועות מתקדמים

לומדים לכתוב

לומדים חשבון

לומדים לקרוא

בתי הספר יכולים להיות במבנים מפוארים או במבנה קטן. הבול האמריקאי מראה בית ספר ישן, כמו זה הזכור לנו מסדרת הטלביזיה "בית קטן בערבה". באפריקה ובאסיה יש שלומדים בסככה או חצר פתוחה ובסין אפילו בסירה! בכיתות המסודרות הילדים יושבים על יד שולחנות (לרוב שולחנות זוגיים), והמורה ניגשת ומדריכה אותם אישית.

יושבים בשולחנות זוגיים

לומדים אפילו בסירה

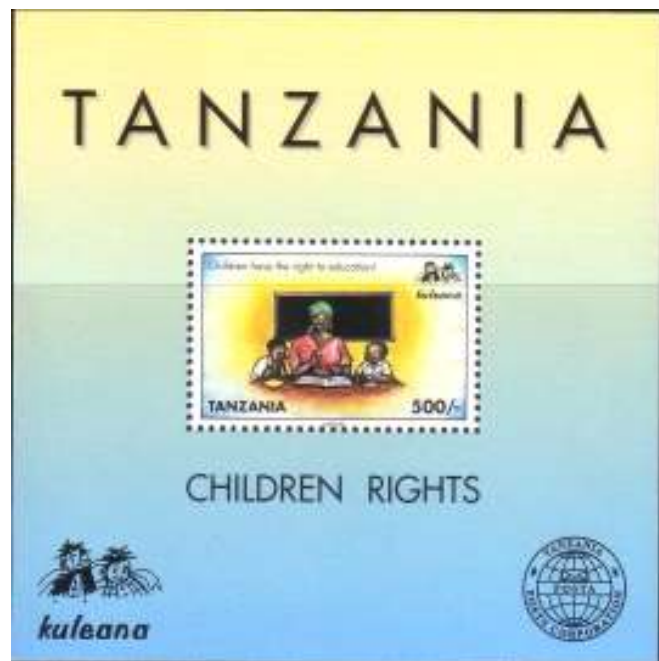
בית ספר
בארצות הברית

חלב לכל תלמיד

בארצות רבות נהוג להגיע לביה"ס בתלבושת אחידה. יש בתי ספר בהן נהוגה גם ארוחת עשר או ארוחת צהרים לתלמידים, כמו כוס החלב המוגשת בניו זילנד לכל תלמיד. הילדים נראים בכל הבולים שמחים לקראת המפגש הראשוני הזה עם ביה"ס, הלימודים, המורים והחברים החדשים. צריך לזכור שבמדינות רבות זכותו של הילד ללמוד לא הייתה מובנת מאליה עד לא מזמן. גליון המזכרת מטנזניה מזכיר לנו שלילדים יש זכות לחינוך.

באיזורים כפריים יש בתי ספר בהם לומדים תלמידים בגילים שונים בכתה אחת כשכולם מורה אחד. החודש חזרתי מביקור באירלנד, שם גיליתי כי בפריפריה יש בתי ספר ארציים – national schools – בהם לומדים ילדי גן חובה וכיתות א' ו-ב' באותו חדר. בחדר השני לומדים ילדי הכיתות ג' - ו' עם מורה אחד לכל המקצועות. ביקרתי בבי"ס כזה ליד עיירה במערב אירלנד והתרשמתי שהם מאוד מרוצים מהשיטה (צריך פרוטקציה כדי להתקבל).

כידוע, אני אוסף ילדים על בולים, ויש לי אלבום שלם המוקדש ל"ילדים לומדים". אשמח לכל מידע נוסף בנושא זה מקוראי נושאן.

בברכת שנת לימודים מוצלחת,

דובוש

דובוש אוסף בולי ילדים, דובים ודפוס על בולים.
כתובתו: יורם כהן, קיבוץ כפר עזה, ד.נ. הנגב 85142. dobush@yahoo.com

הדפסי רכב

אוסף תימאטי טוב מכיל סוגים רבים של חומר בולאי. אחד מהם הוא בולים הנושאים הדפס רכב הקשור לנושא האיסוף. ברצוננו להדגיש שהשאלה לעיל מתייחסת

רק למקרים בהם תוכנו של הדפס הרכב הוא הקשור לנושא האיסוף, ולא הבול עצמו. בדוגמא שלפנינו מדובר בבול מג'מייקה מימי מלחמת העולם הראשונה הנושא את דיוקנו של המלך ג'ורג' החמישי, ועליו הדפס רכב "בול מלחמה". במקרה זה שימש הדפס הרכב לתוספת מחיר על מנת לממן את הוצאות המלחמה. בול כזה יכול להכלל, למשל, באוסף העוסק במלחמת העולם הראשונה או באוסף הדן באימפריה הבריטית.

הדפסי רכב כאלה מוטבעים לרוב על גבי סדרה של בולים בעלי ערכים שונים, ולעיתים בעלי עיצוב שונה או צבע שונה. למשל, אנו מביאים כאן שני בולים בעלי עיצוב זהה, אך ערך נקוב שונה. הבול הימני הוא היקר יותר, אך צבעו הוא חום, כך שהדפס הרכב השחור

הולך מעט לאיבוד. בבול השמאלי הדפס הרכב בולט יותר, בשל הרקע הכתום. האם יש להעדיף את הבול היקר והנדיר בסדרה, או את הבול שהדפס הרכב נראה בצורה הבולטת ביותר בהתחשב ברקע שלו? חשוב להדגיש ששני הבולים הנראים כאן הם לצורך המחשה בלבד, והשאלה אינה מתייחסת אליהם באופן ספציפי.

ד"ר הדי פייבל, מבכירי המציגים בארץ (בין השגיו גם מדלית זהב בתערוכה העולמית "ווינגטון 2006") ושופט תימאטי, משיב:

תצוגה תימאטית טובה אמורה לכלול מגוון רחב של חומר בולאי, ובכלל זה גם הדפסי רכב. הכללתו של בול עם הדפס רכב הופכת את הרקע לבלתי רלוונטי. אילו היינו מתעניינים ברקע, היה עלינו להציג את הבול המקורי, ללא ההדפס המסתיר אותו.

מאחר ואנחנו מתעניינים בהדפס, **כדאי להציג את הבול בו רואים את ההדפס בצורה הברורה ביותר**. רק במקרים קיצוניים, בהם הבול בעל ההדפס הפחות ברור הוא נדיר מאוד, הייתי שוקל את הכנסתו לתצוגה.

בנוסף, מן הראוי להסביר מדוע הונפק הבול עם הדפס הרכב ולפרט ביחס לשימוש בו, על מנת להפגין ידע בולאי.

פורטלים בולאיים

משמעות המילה פורטל היא שער כניסה, ובעולם האינטרנט הכוונה לשער כניסה לרשת. פורטל הוא אתר הכולל מידע מגוון ועדכני, שירותים מקוונים שונים, מנוע חיפוש ואינדקס נושאים. במקרים רבים ניתן להשתמש בדף הפתיחה של הפורטל כ"דף בית" לנושא מסוים, כאשר אנו מצפים מאתר זה שיעדכן באופן תדיר את תכניו ויכלול גם חדשות וקישורים לאתרים רלוונטיים אחרים.

דוגמה לפורטל בולאי מגוון הוא stamp2 (www.stamp2.com). זהו אתר אמריקאי מסחרי, הכולל מגוון רחב של תכנים ועזרים לאספן המתחיל והמתקדם. בדף הבית של האתר, הנראה כאן, ניתן למצוא טור חדשות, שהכותרת המובילה בו היא שערוריית חברת אפיסנה בספרד מה-14 במאי (כלומר, אין זה מידע עדכני במיוחד). בנוסף יש מדורים של בעלי טורים בנושאים שונים ומשונים (כולל המידע המקיף ביותר שמצאתי ברשת על בולי "סינדרלה"), מבחר מצגות נחמדות, והפניות למאמרים קודמים שהתפרסמו באתר - עם דגש רב על פרטי טריוויה. באתר קיימים גם פורומים בנושאים שונים, אולם נראה כי הפעילות בהם דלה למדי. חסרון נוסף של אתר זה הוא מיעוט משווע של הפניות וקישורים לאתרים אחרים.

פורטל בולאי וותיק ועשיר בתכנים (המיועדים בעיקר לבולאי המתחיל) הוא "שאל את פיל" (<http://askphil.org>). מאחורי עיצוב מזעזע של דף בית ניתן למצוא מגוון גדול של מדריכים, מאמרים וכלי עזר. כדאי לשים לב במיוחד לעמוד העוסק במכירות פומביות: הוא כולל רשימה המתעדכנת חודשית של מכירות בכל רחבי העולם, עם קישורים לאתרים בהם ניתן למצוא את הקטלוגים. לאתר יש גם בלוג (יומן אינטרנטי) עם פוטנציאל גדול לעתיד שטרם ממומש.

גם לירחון של חנות הבולים והוצאת הקטלוגים סטנלי גיבונס מבריטניה יש אתר פורטלי (<http://www.gibbonsstampmonthly.com>), המקושר עם האתרים של החברה ובו מגוון מאמרים, חדשות, וקישור לקטלוג האינטרנטי של סטנלי גיבונס. בנוסף הפורטל מציע מידע עדכני על הוצאות חדשות, כולל חיפוש על פי נושאים (אם כי מספר הנושאים המוצע הוא מצומצם למדי). פורטל זה הוא העדכני והמתוחזק ביותר מבין האתרים הנסקרים כאן, וניתן למצוא בו מידע חדש מידי יום ביומו. יחד עם זאת חשוב לציין, כי חלק ניכר מהתכנים באתר פתוחים רק למינויים בתשלום.

יש, כמובן, עוד פורטלים רבים נוספים, אך תקצר היריעה מלפרט את כולם. אני משוכנע כי גם מי שישתפק בהכרות עם שלושת פורטלים המפורטים לעיל יוכל לשדרג במידה ניכרת את הידע הבולאי שלו, למצוא מקורות מידע עדכניים נוספים ולהשיג נגישות למקורות חדשים לחומר בולאי.

האמל המכונף של יריד המזרח

יעל ענבר ("בכל זאת יש בה משהו", נושאון 76) הזכירה את הגמל המכונף – סמל יריד המזרח המופיע בשבל הבול הישראלי משנת 1962. עיון בפריט בולאי נוסף, ישן יותר, מראה כי לגמל הזה יש סיפור מעניין למדי.

להלן חותמת תעמולה מארץ ישראל המנדטורית, המזמינה את הקהל לבקר ביריד המזרח הראשון, שנערך בתל-אביב בשנת 1934. המלל מופיע בשלוש השפות הרשמיות של הארץ, ערבית, עברית ואנגלית, כאשר לצד הכיתוב האנגלי מוצורף סמל היריד, הגמל המכונף. המעטפה הזו נשלחה מירושלים והיא נושאת גם מדבקת פרסומת צבעונית ליריד.

יריד המזרח הרביעי, שנערך ב-1962, היה הראשון מאז הקמתה של מדינת ישראל. היריד הזה הונצח לא רק בבול, אלא גם על ידי חותמת יום ההופעה - מן הראשונות שהוכנו בארץ במיוחד לקראת יום ההופעה של בול. שמו האנגלי של היריד שונה מ-"Levant Fair" ל-"Near East Fair", אולי עקב חשש שמא השם הקודם יזהה

את מדינת ישראל הצעירה עם לבנטיניות, רחמנא ליצלן. בנוסף, סמל הגמל הוסב מימין לשמאל, כך שהגמל נראה כפונה למערב.

בנושאון 77 הציג **עמוס אלטר** מעטפה שביטאה את רוח האפרטהייד ברודזיה הדרומית. מעטפות יום הופעה, ובמיוחד בחותמות יום ההופעה ובאיורי הצד, מכילות מסרים סמויים רבים, וכאספנים אנו יכולים להשתעשע בנסיונות לפענוח של מסרים אלה.

בברכה,
רון פרלר

בול וחותמת יום ההופעה, 1962

פתרון החידה הבולאית

המכנה המשותף של חמשת הבולים שהוצגו בחידה שבגליון הקודם הוא היותם חלק מהנפקה משותפת למספר מדינות. בול חנוכה משנת 1996 הופיע בהנפקה משותפת דו-לאומית של ישראל וארצות הברית. הבול השבדי הוא מהנפקה משותפת עם פולין בשנת 1998. הבול הנורבגי הוא מהנפקה משותפת רב-לאומית – בשנת 1956 הנפיקו איסלנד, דנמרק, נורבגיה, פינלנד ושבדיה זוגות בולים המראים ברבורים במעופם לציון "יום ארצות הצפון". גם הבול האמריקאי הוא מהנפקה משותפת רב לאומית. בשנת 1992, לרגל מלאת 500 שנים לגילוי אמריקה על ידי **קולומבוס**, הנפיקו איטליה, ארה"ב, ספרד ופורטוגל סדרה של ששה גליונות מזכרת ובהם ששה עשר הבולים מהסדרה האמריקאית ה"קלאסית" של 1893 שהונפקה לציון התערוכה העולמית שנערכה בשיקגו ונקראה "The Columbian Exposition".

ואחרון חביב: הבול מאנטיגואה הוא אחד מזוג בולים שהונפקו לציון מלאת עשרים וחמש שנים לנישואיהם של המלך **ג'ורג' הששי** ורעייתו, המלכה **אליזבת**. זוגות הבולים כאלה הופיעו בכל הארצות שהיו שייכות באותה עת לכתר הבריטי בהנפקה משותפת שהוכנה והופצה על ידי גורם מרכזי אחד, ה-Crown Agents. הנפקות משותפות רב-לאומיות כמו זו, שהופיעה בבריטניה ובששים ושבע מושבות הכתר, נקראות הנפקות אומניבוס. ההבדל העיקרי בין הנפקה משותפת רגילה להנפקת אומניבוס הוא, שבהנפקה משותפת רגילה הבולים (למרות העיצוב הדומה) מודפסים ומופצים על ידי המדינות המשתתפות בהנפקה בנפרד, בעוד שבהנפקת אומניבוס גורם מרכזי אחד עוסק בעיצוב הבולים, בהדפסתם ובהפצתם.

מבין הפותרים נכונה עלה בגורל שמו של **נסים פרתי**, והוא זכה בפרס בולאי, מתנת התאחדות בולאי ישראל.